

Леоніда Мосендза і Юрія Клена. Визвольний Шлях (Лондон). 1997. № 12. С. 1498–1505.

10. Тарнавський О. Людське життя – це шукання правди. Туга за мітом. Есеї. Нью-Йорк : Ключі, 1966. С. 73–80.

11. Scriptural Themes in Twentieth-Century Ukrainian Prose // The Ukrainian Review (London). 1997. № 1 (spring). P. 64–72.

12. The Poetic World of Leonid Mosendz // The Ukrainian Review (London). 1997. № 3 (autumn). P. 68–74.

Дробасюк Аліна – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – лірика ХХ століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української літератури Зелененька І. А.

Мирослава Мартинюк

ЮРІЙ КЛЕН В КОЛІ «КИЇВСЬКИХ НЕОКЛАСИКІВ» І ПОЕТІВ «ПРАЗЬКОЇ ШКОЛИ»

Поетичний світ Юрія Клена завжди привертав увагу літературознавців та критиків, які вважають його «живим мостом» між митцями Розстріляного Відродження та творцями-діаспорянами. Він збагатив українську поезію оригінальними образами, класичними формами, урівноваженістю думок і почуттів.

У творчому доробку Юрія Клена – поета, перекладача, вченого, переплелись світоглядні позиції одразу двох літературних угруповань: «Київських неокласиків» і «Празької школи», що згуртували навколо себе талановитих одномумців. Освальд Бургардт – один із неокласиків, який

заявив про себе як український поет Юрій Клен вже в еміграції, в колі поетів празької школи.

Поету належать твори, які назавжди увійшли в історію української літератури ХХ століття: поезії «На переломі» (1924) та «Сковорода» (1928), що були написані Освальдом Бургардтом в Україні. Поезії «Київ» (1938), «Божа матір» (1935), «Терцини» (1935) та поеми «Прокляті роки» (1937), «Попіл імперій» (1943-1947), сповнені глибокого драматизму та пройняті тугою за Батьківщиною.

Творчість Юрія Клена – поета-неокласика та поета пражанина є об'єктом дослідження відомих вчених-літературознавців: Ю. Коваліва, М. Борецького, О. Багана, І. Дзюби, О. Астаф'єва, В. Державина, І. Качуровського, Д. Чижевського, М. Неврлого, В. Просалової та ін.

Мета статті – з'ясувати особливості творчої манери Юрія Клена в колі «Київських неокласиків» та поетів «Празької школи».

Для 20-30-х років ХХ століття було характерним утворення літературних угруповань і організацій, які прагнули збагатити українську літературу й піднести її на європейський рівень. Нове покоління талановитих культурних діячів творило модерну епоху в історії українського письменства. Академік О. Білецький справедливо зауважує, що «літературні явища цієї доби становлять надзвичайно строкату картину» [1, с. 22], адже література цього часу відзначилась розмаїттям жанрово-стильових пошуків та залишила незгасимий слід в українській історії.

У літературному процесі 20-30-х років ХХ століття поважне місце належить Київській групі поетів-неокласиків, «П'ятірному грону»: Миколі Зерову, Павлу Филиповичу, Михайлу Драй-Хмарі та Максимові Рильському, до яких належав і німець за походженням Освальд Бургардт.

Утворення плеяди неокласиків стало своєрідною реакцією представників творчої інтелігенції на літературно-мистецьку ситуацію, що склалася в Україні в 20-х роках ХХ

століття, зокрема як реакція на крайнощі футуризму. Поети-неокласики своєю творчістю проголошували наслідування класичного мистецтва. Вони виступали проти графоманства, прагнули наповнювати літературу справжніми мистецькими здобутками.

Зауважуємо, що митців об'єднували не маніфести, програми чи універсали, а естетичні орієнтири, глибокий і тонкий культурний настрій, європейський світогляд та високий рівень художньої майстерності. Ю. Клен у «Спогадах про неокласиків» зазначає: «Яких-небудь маніфестів «неокласичної школи» годі було б шукати, бо ніяких «програм» вони не намічали. Та й сама назва «неокласики» була випадкова й вказувала лише на те, що поети, яким її причеплено, хотіли вчитися у класиків, цебто майстрів, які дали нам невмирущі зразки поезії» [7, с. 21].

Що ж стосується назви цього мистецького угруповання, то відомо, що термін «неокласики» був досить умовною і випадковою назвою й викликав у деяких письменників протест. Уже згодом про це написав М. Рильський: «Треба прямо сказати, що досить невиразний термін «неокласики» прикладено було випадково і дуже умовно до невеличкої групи поетів і літературознавців, які гуртувалися спершу навколо журналу «Книгар» (1918-1920), а пізніше – навколо видавництва «Слово» [12, с. 320].

За поетичним висловом М. Драй-Хмари, який пролунав у поезії «Лебеді» 1928 р., об'єднання письменників отримало назву «П'ятірне гроно»: *«О гроно п'ятірне нездоланих співців, // Кризь бурю й сніг гримить твій переможний спів, // Що розбиває лід одчаю і зневіри. // Держайте, лебеді: з неволі, з небуття // веде вас у світи ясне сузір'я Ліри, // де пінить океан кипучого життя»* [4, с. 72].

Літературознавці виокремлюють «Київських неокласиків» як оригінальне явище в історії української літератури. Художня література, публіцистика, твори літературно-критичного характеру та поетична мова загалом є свідченням глибокої філософської ерудиції неокласиків, ґрунтовних знань з вітчизняної та світової

літератури, вимогливої та професійної роботи. На підтвердження нашої думки наведемо висловлювання М. Неврлого: «Здобутки світової класики, починаючи з античності і кінчаючи французькими парнасцями та німецькими експресіоністами, вони органічно поєднували з вітчизняною традицією. Своєю творчістю неокласики утворили самобутній і повнокровний поетичний стиль, пройнятий духом справжнього гуманізму» [10, с. 78].

Отже, Юрію Клену притаманні спільність світобачення, естетичних засад і близькість індивідуального стилю з «Київськими неокласиками», до кола яких він належав як Освальд Бургардт. Його прагнення були спрямовані на переконання сучасників у необхідності розвитку та збереження в творчості високих національних традицій, важливості піднесення української літератури до класичних взірців – національних та світових. Він, як неокласик, збагачував свій поетичний світ вічними, глобальними темами на противагу всьому миттєвому, швидкоплинному. Так, Микола Зеров підкреслює, що «Поети «грона п'ятірного» спромоглися якісно змінити всю панораму української літератури ХХ століття, оновити мову і стилістичні ресурси української поезії» [5, с. 1271].

Одним із найвідоміших на той час літературних угруповань, що утворилося за межами України, була «Празька школа». Науковці стверджують, що «під гаслом Празької поетичної школи об'єднують письменників-емігрантів періоду міжвоєнтя, чия творчість почалася переважно в Празі та Подєбрадах, а продовжувалася в інших містах Європи» [8, с. 1]. Літературознавець Володимир Державин вперше назвав це об'єднання українських поетів і письменників міжвоєнного двадцятиліття в еміграції «Празькою школою».

Проте серед науковців немає однастайності у підтвердженні чи запереченні правомірності терміна «школа», тому стосовно визначення склалися дві протилежні точки зору. Відомий вчений М. Неврлий відзначає, що: «Всі ці поети були зближені світоглядом,

стильово й тематично. Їхня творчість викликала низку наслідувань, для їхнього й пізнішого поколінь стала школою» [9, с. 3]. Правда, існує і протилежна думка, яку висловлює літературознавець Ю. Бойко: «Всі ці поети не творять школи, занадто бо багато в них індивідуального, свого у стилі і в лірико-тематичному засягові. Але всі вони спаяні єдністю духу, ідейною спрямованістю шукань» [2, с. 287].

Поети-пражани, до яких належав Юрій Клен, це насамперед Євген Маланюк, Наталя Левицька-Холодна, Леонід Мосендз, Олег Ольжич, Олена Теліга, Оксана Лятуринська, Галина Мазуренко, Юрій Липа. Серед представників об'єднання, за словами Д. Донцова, також поети «трагічного оптимізму» [3, с. 285]: Л. Мосендз, О. Теліга, О. Ольжич, Є. Маланюк, твори яких сповнені мужності та пройняті подвижництвом у боротьбі за незалежність України.

Як відомо, репресії більшовицької влади змусили Освальда Бургардта емігрувати до Німеччини, а потім до Чехії, де він обрав псевдонім і заявив про себе як український поет Юрій Клен.

Поети «Празької школи» вступили в контакт із загальноєвропейським літературним процесом, синтезуючи у своїй творчості національні традиції і класичну світову літературу, передусім зберігаючи свою творчу індивідуальність. Вони стояли на засадах відновлення української державності. Натхненні насамперед ідеєю національного відродження, вони стали авангардом нескореного українства. Тому для поезії пражан характерним є прагнення поєднати художню діяльність з націотворчими завданнями, а здобутки у царині науки лише сприяли посиленню інтелектуального струменя у мистецтві.

Юрій Клен, як яскравий представник «Празької школи», зумів втілити чуттєву стихію української ментальності, надати їй стрункої форми та витворити самобутню історіософську лірику. Велика увага в його творчості приділяється національній традиції, пошукам тем

серед українського героїчного епосу, фольклору та творчості Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки. В ній виразно виступає ідея возвеличення всього переможного, патріотичного, героїчного, що мала українська історія і саме тому історія в його поезії набуває глибокого переосмислення. Так, літературознавець Микола Льницький підкреслює, що «Поети-емігранти, будучи або безпосередніми учасниками боротьби за Українську Народну Республіку або дітьми її діячів, несли з собою ідею української державності» [6, с. 200].

Юрій Клен серед поетів пражан вирізнявся прихильністю до класичних поетичних форм, а «бажання зміцнювати віру, гартувати дух, філософія трагічного оптимізму ріднила його з представниками «Празької школи» [11, с. 52].

Отже, Юрій Клен – це поет, який органічно поєднав світоглядні позиції Київської школи поетів-неокласиків та «Празької школи». Він блискучий перекладач, талановитий поет та літературознавець, який увійшов до цих літературних угруповань наче «нова свіжа сила, яка тематично й по-мистецьки збагатила українську поезію» [9, с. 8]. Творчість Юрія Клена – поета-неокласика і поета пражанина, суттєво збагачує українську літературу творами високого мистецького рівня, художнім осмисленням трагічної долі України.

Література

1. Білецький О. Двадцять років нової української лірики : (1903-1923). Харків : Держ. Вид-во України, 1924. 38 с.
2. Бойко Ю. Олег Ольжич як поет // Вибрані праці. Київ : Медекол, 1992. С. 286–297.
3. Донцов Д. Трагічні оптимісти // Дві літератури нашої доби. Торонто : Гомін України, 1958. С. 279–285.

4. Михайло Драй-Хмара / ред. С. А. Гальченко. // Митці на прицілі. Харків : Фоліо, 2018. 500 с.
5. Зеров М. Українське письменство / Упоряд. М.Сулима; післям. М. Москаленка. Київ : Вид-во Соломії Павличко Основи, 2002. 1301 с.
6. Ільницький М. Від «Молодої Музи» до «Празької школи» : монографія. Львів: 1995. 319 с.
7. Клен Ю. Спогади про неокласиків. Мюнхен : Накладом Укр. вид. спілки в Мюнхені, 1947. 48 с.
8. Левчук Т. «Празька школа» в контексті української діаспори (період міжвоєнтя). Волинь філологічна : текст і контекст. Вип. 6 : у 2-х ч. Ч. II / Упоряд. Л. Оляндер. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин, нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 528 с.
9. Неврлий М. Празька поетична школа // Муза любові й боротьби : Українська поезія празької школи. Київ: Укр. письм., 1995. С. 3-19.
10. Неврлий М. Українська радянська поезія 20-х років : Мікропортрети в художніх стилях і напрямках : монографія. Київ : Вища школа, 1991. 271 с.
11. Просалова В. Текст у світі текстів Празької літературної школи. Монографія. Донецьк : Східний видавничий дім, 2005. 344 с.
12. Рильський М. Зібрання творів : у 20 т. Київ : Наукова думка, 1986. Т. 13. 475 с.

Мартинюк Мирослава – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – українська література I пол. XX століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Поляруш Н. С.